

Sygn. akt VII U 254/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 maja 2014 r.

Sąd Okręgowy w Gdańsku

VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSO Maria Ołtarzewska

Protokolant: st. sekr. sądowy Alicja Jarzyna

po rozpoznaniu w dniu 8 maja 2014 r. w Gdańsku

sprawy M. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek odwołania M. J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

z dnia 9 grudnia 2013 r. nr (...) - (...)

1. zmienia zaskarżoną decyzję i orzeka, że ubezpieczona M.

J. nie jest zobowiązana do zapłaty odsetek w kwocie 334,36zł

(trzysta trzydzieści cztery złote 36/100 groszy),

2. w pozostałym zakresie odwołanie oddala.

Sygn. akt VII U 254/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 09 grudnia 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. zobowiązał M. J. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 01.04.2013 r. do 30.09.2013 r., w kwocie 5.824,98 zł wraz z odsetkami za okres od 16.04.2013 r. do dnia wydania decyzji w kwocie 334,36 zł.

Od powyższej decyzji odwołała się M. J. wnosząc o ponowne przeanalizowanie sprawy i zmianę decyzji poprzez uznanie, iż nie istnieje po jej stronie obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Ubezpieczona przyznała, iż w okresie od 01.04.2013 r. do 30.09.2013 r. nie posiadała statusu studenta a w semestrze poprzedzającym tj. od 01.10.2012 r. do 31.03.2012 r. powtarzała VI semestr, będąc studentem (...) z siedzibą w G.. Ponadto wskazała na trudną sytuację finansową.

W odpowiedzi na odwołanie pozwany wniósł o jego oddalenie, podtrzymując stanowisko zaprezentowane w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny :

Ubezpieczona M. J., urodzona dnia (...), od dnia 01 maja 1990 r. do 30 września 2012 r. była uprawniona do renty rodzinnej po zmarłym ojcu J. B..

okoliczność bezsporna a nadto: decyzja z dnia 25.09.1990 r. k. 6 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 28.02.2005r. k. 78-80 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 14.09.2005 r. k.90-92 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 18.09.2006 r. k. 101-104 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 17.09.2007 r. k. 137-140 akt ubezpieczeniowych,, decyzja z dnia 19.09.2008 r. k. 157-159 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 06.11.2008 r. k. 171-174 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 19.03.2009 r. k. 179-182 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 27.10.2009 r. k. 219 -222 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 13.10.2010 r, k.249-250 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 12.10.2011 r. k.269 v akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 22.03.2012 r. k.286 akt ubezpieczeniowych.

Decyzją z dnia 05 września 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. wstrzymał ubezpieczonej wypłatę renty rodzinnej od dnia 01.10.2012 r.

Decyzją z dnia 11.12.2012 r. wznowił wypłatę renty rodzinnej od 01 grudnia 2012 r. do 28 lutego 2013 r.

Kolejną decyzją z dnia 23.01.2013 r. organ rentowy przedłużył okres wypłaty świadczenia od 01.02.2013 r. do 30.09.2013 r. Decyzja ta zawierała pouczenie, w którym pkt VIII wskazano obowiązek poinformowania organu rentowego o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły – uczelni. Została ona wysłana do ubezpieczonej w dniu 31.01.2013 r.

Decyzją z dnia 06 .12.2013 r. organ rentowy przyznał (przeliczył) prawo do renty rodzinnej do 31.01.2014 r. tj. do ukończenia 25 r. ż.

Okoliczność bezsporna a nadto: decyzja z dnia 05.09.2012 r. k. 294 akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 11.12.2012 r. k. 297 verte akt ubezpieczeniowych, decyzja z dnia 23.01.2013 r. k. 300 verte akt ubezpieczeniowych,, decyzja z dnia 06.12.2013 r. k. 312-verte akt ubezpieczeniowych,

M. J. była studentką (...) Wyższej Szkoły (...) w G., na kierunku filologii angielskiej. W roku akademickim 2011/2012 była studentką III roku, VI semestru. Planowanym terminem ukończenia studiów był lipiec 2012 r.

W dniu 17 października 2012 r. M. J. została skreślona z listy studentów z powodu braku zaliczenia semestru szóstego. W dniu 21.11.2012 r. złożyła wniosek o wznowienie studiów. Ponowna rekrutacja odbyła się 01.12.2012 r. i została wpisana na listę studentów VI semestru, od semestru zimowego roku akademickiego 2012/2013.

W dniu 07.03.2013 r. złożyła egzamin dyplomowy, ukończyła studia i otrzymała tytuł licencjata.

M. J. podjęła dalszą naukę w Wyższej Szkole Społeczno- (...) w G. i w roku akademickim 2013/2014 była studentem I semestru na studiach II stopnia – kierunek Pedagogika .

(vide: zaświadczenia z dnia 02.03.2012 r. k. 283 akt ubezpieczeniowych, zaświadczenia z dnia 28.03.2012 r. k. 291 akt ubezpieczeniowych,, zaświadczenie z dnia 05.01.2013 r. k.299 akt ubezpieczeniowych,, zaświadczenie z dnia 26.10.2013 k. 303 akt ubezpieczeniowych, zaświadczenie z dnia 29.11.2013 r. k. 310 akt ubezpieczeniowych).

W okresie od 01 kwietnia 2013 r. do 30 września 2013 r. nie była studentem żadnej uczelni.

Zaskarżoną w sprawie decyzją z dnia 09.12.2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. zobowiązał M. J. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 01.04.2013 r. do 30.09.2013 r. w kwocie 5.824,98 zł wraz z odsetkami za okres od 16.04.2013 r. do dnia wydania decyzji w kwocie 334,36 zł.

Vide: decyzja z dnia 09.12.2013 r. k. 319 verte akt ubezpieczeniowych.

Okoliczności bezsporne Sąd ustalił na podstawie dokumentacji zgromadzonej w aktach sprawy, w aktach pozwanego organu rentowego, których prawdziwości i rzetelności nie kwestionowała żadna ze stron postępowania. W związku z czym Sąd również nie znalazł podstaw do podważenia jej wiarygodności z urzędu.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

W świetle poczynionych ustaleń faktycznych, odwołanie skarżącej M. J. zasługuje na uwzględnienie w części, jako częściowo zasadne.

Zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. 2013, poz. 1442 ze zm.), dalej: ustawa systemowa, osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego.

Stosownie zaś do art. 84 ust. 2 za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzania w błąd organu wypłacającego świadczenia przez osobę pobierającą świadczenia.

Nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych za okres dłuższy niż ostatnie 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ wypłacający świadczenia o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty, a mimo to świadczenia były nadal wypłacane, a w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż ostatnie 3 lata (ust . 3)

Na zasadzie art. 84 ust. 5 ustawy systemowej przepisów ust. 2-4 i 8 nie stosuje się, jeżeli przepisy szczególne określające zasady przyznawania i wypłacania świadczeń stanowią inaczej. W przypadku zatem nienależnie pobranej renty rodzinnej uwzględnić należy także regulację ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t. j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1440 ze zm.), dalej: ustawa emerytalna. Stosowna regulacja dotycząca omawianego zagadnienia znajduje się w art. 138 wskazanej ustawy. Jednakże, analizując unormowanie art. 138 ustawy, należy uwzględniać również regulacje zawarte w art. 84 ustawy systemowej. Zasady wynikające z art. 84 ustawy systemowej, o ile nie są odmiennie uregulowane w art. 138 ustawy, znajdą pełne zastosowanie w stosunku do osób, które pobrały nienależnie świadczenia, nawet jeśli będzie to oznaczało pogorszenie ich sytuacji. Oznacza to zatem, iż do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej może znaleźć zastosowanie przepis art. 84 ustawy systemowej (Komentarz do art. 138, art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U.04.39.353), [w:] K. Antonów, M. Bartnicki, Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, ABC, 2007, wyd. II).

W myśl art. 138 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w uważa się:

1. świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
2. świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Stosownie do art. 68. ust 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:

1) do ukończenia 16 lat;

2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo

3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

2. Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Przedmiotem sporu w niniejszej sprawie była odpowiedzialność ubezpieczonej za zwrot nienależnie pobranego przez nią świadczenia za okres od 01.04.2013 r. do 30.09.2013 r. w kwocie 5.824,98 zł wraz z odsetkami za okres od 16.04.2013 r. do dnia wydania decyzji w kwocie 334,36 zł.

Niespornym bowiem w sprawie było, iż wnioskodawczyni M. J. była osobą uprawniona do renty rodzinnej po zmarłym ojcu od 01 maja 1990 r. Spór sprowadzał się do ustalenia czy w okresie od 01 kwietnia 2013 r. do 30 września 2013 r. była ona studentką wyższej uczelni, gdyż tylko spełnienie tej przesłanki warunkowało przyznanie prawa do renty rodzinnej w tym okresie.

Wyniki przeprowadzonego w sprawie postępowania dowodowego w sposób nie budzący żadnych wątpliwości interpretacyjnych potwierdziły, iż w okresie od 01 kwietnia 2013 r. do 30 września 2013 r. M. J. nie była studentką, bowiem w dniu 07 marca 2013 r. złożyła egzamin dyplomowy i kończyła studia I stopnia.

W związku z powyższym od dnia 01 kwietnia 2013 r. nie była już studentką (...) Wyższej Szkoły (...) w G..

W oparciu o treść art. 138 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, którego wynika definicja nienależnie pobranego świadczenia. Zadaniem Sądu było dokonanie oceny czy świadczenie wypłacone przez organ rentowy w okresie od 01.04.2013 r. do 30.09.2013 r. było świadczeniem nienależnym, gdyż dopiero takie uznanie bowiem, rodziłoby skutek z treści art. 138 ust. ww. ustawy tj. obowiązek zawrotu tego świadczenia.

Należy zauważyć, że dość jednolite orzecznictwo dotyczące zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych rozróżnia "świadczenie nienależne" od "świadczenia nienależnie pobranego" a więc pobranego przez osobę, której przypisać można określone cechy dotyczące stanu jej świadomości co do zasadności pobierania świadczenia, w tym w szczególności działanie w złej wierze, z premedytacją. Przyjęte jest, że takie cechy działania są istotne przy ocenie obowiązku zwrotu przez ubezpieczonego wypłaconych mu nienależnie świadczeń - por. wyr. Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2006 r. (I UK 161/05 M.P. Pr. 2006/5/230). Podobnie wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 listopada 2004 r. (I UK 3/04 OSNAP 2005/8/116) wskazując, że dla ustalenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, decydujące znaczenie ma świadomość i zamiar ubezpieczonego, który pobrał świadczenie w złej wierze. Wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina świadczeniobiorcy, nie uzasadnia powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (por. wyrok TUS z 11 stycznia 1966 r. III TR 1492/65, OSPiKA 1967 nr 10 poz. 247, wyr. SN z 28 lipca 1977, II UR 5/77, OSNCP 197 8 nr 2 poz. 37, wyrok SN z 16 lutego 1987 r. URN 16/87, PiRS 1988 nr 6, por. uzasadnienie wyroku SN z 4 września 2007 r., I UK 90/07 LEX nr 454781 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 10 lipca 2013 r. III AUa 365/13. LEX nr 1339401). Przy czym w orzecznictwie podkreśla się, iż ochrona ubezpieczonego w tym zakresie nie ma miejsca w przypadku świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego lub innego bezprawnego działania ubezpieczonego w celu uzyskania prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Świadczenia wypłacone w takiej sytuacji podlegają zwrotowi w trybie przepisów dotyczących ubezpieczeń społecznych (por. wyrok SN z 20 maja 1997 r., II UKN 128/97, OSNAPiUS 1998 nr 6 poz. 192).

Powołane wyżej orzecznictwo sądowe pozwala na przyjęcie, że nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części (świadczenie nienależne, nieprzysługujące) na skutek okoliczności leżących po stronie ubezpieczonego.

W konsekwencji zasadnym jest wniosek, że jeżeli wypłata świadczenia nastąpiła z przyczyn niezależnych od ubezpieczonego to niezasadne jest przyjęcie, że doszło do pobrania nienależnego świadczenia.

Przekładając powyższe na grunt rozpoznawanej sprawy, należy podkreślić, że wnioskodawczyni niewątpliwie była pouczona o zasadach wypłaty i wstrzymaniu renty rodzinnej, gdyż decyzja z dnia 23 stycznia 2013 r. przyznająca rentę rodzinną na okres od 01.02.2013 r. do 30.09.2013 r. zawierała pouczenie zawarte w pkt VIII decyzji, z którego wprost wynikał obowiązek poinformowania organu rentowego o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły –uczelni. Podobne pouczenia znajdowały się we wcześniejszych decyzjach.

Biorąc pod uwagę powyższe w niniejszej sprawie brak jest podstaw dla podważenia okoliczności, że ubezpieczona pobrała nienależne świadczenia. Należy bowiem zauważyć, iż aby stwierdzić, że doszło do pobrania nienależnego świadczenia przez ubezpieczoną koniecznym jest, aby osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Przyjąć też należy, że aby organ rentowy mógł skutecznie domagać się od ubezpieczonej zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, musi wykazać, że była ona prawidłowo pouczona o okolicznościach powodujących brak prawa do tego świadczenia. Konsekwencją braku pouczenia jest niemożność nałożenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Za równoznaczne z brakiem pouczenia należy uznać błędne pouczenie ubezpieczonego.

Tym samym, skoro ubezpieczona została prawidłowo pouczona o okolicznościach wstrzymujących prawo do renty rodzinnej (pouczenie m.in. w decyzji z dnia 23.01.2013r.k. 300 verte), to miała ona świadomość, iż pobiera nienależne świadczenie. Należy zauważyć, że to na ubezpieczonej spoczywał obowiązek powiadomienia pozwanego o zakończeniu nauki w (...) Wyższej Szkole (...) w G. z dniem 07.03.2013r.

Ubezpieczona zatem uchybiła niewątpliwie obowiązkowi zawiadomienia pozwanego organu rentowego o fakcie zakończenia nauki w (...) Wyższej Szkole (...) w G. w związku z obroną pracy i uzyskaniem tytułu licencjata w dniu 07.03.2013 r.

Reasumując, stwierdzić należy, iż zaskarżona decyzja pozwanego w przedmiocie zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres 01.04.2013 r do 30.09.2013 r. jest prawidłowa.

W ocenie Sądu Okręgowego brak jest jednak podstaw do żądania odsetek za okres od 16.04.2013 r. do dnia wydania decyzji w łącznej kwocie 334,36 zł

Sąd Okręgowy zgadza się w pełni z poglądem Sądu Apelacyjnego w Gdańsku, wyrażonym m.in. w wyroku z dnia 10 września 2008 r. (III AUa 35/08, niepublikowany), że przepis art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie odsetek odsyła do przepisów prawa cywilnego w zakresie wysokości i zasad ich ustalania. W ocenie Sądu Apelacyjnego powołującego się na wyrok SN z 22.03.2001r., V CKN 769/00, zawarte w art. 84 ust. 1 ustawy o SUS odesłanie do przepisów prawa cywilnego oznacza, że organ rentowy może naliczać odsetki ustawowe, o jakich mowa w art. 359 § 2 k.c., nie wcześniej jednak niż od dnia doręczenia decyzji obligującej do zwrotu nienależnego pobranego świadczenia. Zobowiązanie z tytułu zwrotu nienależnie pobranych świadczeń ma charakter zobowiązania bezterminowego. Konsekwencją tego jest, iż termin do spełnienia świadczenia zwrotu nienależnych świadczeń nie nastąpił z chwilą wypłaty tego świadczenia, ale konieczne jest dokonanie swoistego rodzaju wezwania do zapłaty tego świadczenia, o jakim mowa w art. 455 k.c., którego rolę pełnić mogła decyzja stwierdzająca obowiązek zwrotu. Tej samej treści pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3.02.2010r. (I UK 210/09, Lex 585713), oddalając jednocześnie skargę od wyroku Sądu Apelacyjnego, który również uchylił nałożony w decyzji przez organ

rentowy obowiązek zapłaty kwoty skapitalizowanych odsetek od nienależnie pobranego świadczenia za okres od dnia wypłacenia tych świadczeń do dnia wydania decyzji.

Również Sąd Okręgowy w Gdańsku w sprawie o sygn. akt VII Ua 48/12 podniósł, iż organ rentowy może naliczać odsetki, a właściwie ma obowiązek wynikający z ustawy do naliczania odsetek, jeżeli ubezpieczony nie zwróci nienależnie pobranego świadczenia niezwłocznie po otrzymaniu decyzji ustalającej obowiązek zwrotu świadczenia. Decyzja ta ma charakter konstytutywny. Stąd też odsetki, o których mowa w art. 84 ust 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie biegną przed wydaniem decyzji ustalającej obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Dlatego też Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w punkcie 1 zmienił zaskarżoną decyzję pozwanego i uchylił nałożony na M. J. obowiązek zapłaty odsetek w kwocie 334,36 zł.

W punkcie zaś 2 wyroku, działając na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawczynie w pozostałym zakresie.

SSO Maria Ołtarzewska